

cierpienia zarówno chorych jak i zdrowych ludzi, akcentując jej wymiar chrystocentryczny, wzbogacony o aspekt Pawłowy: „cierpieć razem z Chrystusem, aby współzmartwychwstać i żyć z Nim”. To chrystocentryczne ujęcie chrześcijańskiej postawy wobec cierpienia pozwoliło autorowi odkryć jego wymiar mistyczny. Chrześcijanin bowiem jednoczący się z Bogiem w wierze i miłości na poziomie przeżywanego cierpienia pozwala, aby Duch Święty upodobnił go do Chrystusa w najdoskonalszy sposób w Jego umiłowaniu woli. Dla człowieka wówczas wszystko staje się źródłem i przyczyną miłości. Chrześcijanin oddający się mistycznej kontemplacji znajduje „szczęście” w cierpieniach swojego życia. Od tego momentu życie człowieka staje się zupełnie przemienione duchowo. I chociażby zewnętrzne cierpienia, różne ciężkie doświadczenia wzmogły się, to życie duchowe staje się zupełnie proste. Życie wewnętrzne osiąga wówczas doskonałą integrację w jedynej myśli i jednej i jedynej miłości, tj. w Bogu. Spojrzenie cierpiącego człowieka jest we wszystkim skierowane na Niego. On stał się wszystkim dla chorego i przedmiotem adoracji. Dlatego życie chorego człowieka staje się nieustannym dziękczynieniem. Ponieważ stan kontemplacji przeniknięty cierpieniem ludzkim jest ściśle związany z istotą chrześcijańskiej świętości.

Mamy zatem pracę twórczą i krytyczną, która wnosi niewątpliwy wkład w studium nad współczesną polską myślą z zakresu doktryny cierpienia i jego roli w kształtowaniu odpowiedniej postawy człowieka. Myślę, że i postać ks. M. Rękasa pozostaje nadal interesująca, gdyż jest nowoczesny w sposobie ujmowania wielu zagadnień, którymi zajmował się w swojej twórczości pisarskiej. Praca może być podręcznikiem dla tych chrześcijan, którzy chcą zrozumieć bliżej tajemnicę cierpienia ludzkiego.

Ks. Stanisław Urbański

Ks. Jerzy Misiurek, Historia i teologia polskiej duchowości katolickiej, Lublin 1998, T. 2, (w. XVIII - XIX), ss. 413

Oslabia się w Polsce religijność i duchowość katolicka. Nasilają się wynikające z gnostycyzmu religioznawcze propozycje szukania podstaw więzy z Bogiem w myśleniu ludzi, a nie w przekazywanym przez Kościół katolicki objawieniu życzeń Boga. Następuje zatem przesunięcie katolicyzmu w obszar tylko myślenia i pojęć, które tworzą kulturę. W sytuacji zagrożenia realności życia religijnego i utożsamienia go z wytworzoną przez ludzi kulturą umysłową, ważnym akcentem, wydarzeniem i pomocą dla wszystkich, którzy chcą znać prawdę o polskiej religijności i duchowości, staje się książka ks. prof. dr hab. J. Misiurka na temat historii i teologii polskiej duchowości katolickiej XVIII i XIX wieku. Książka ta jest zarysem, bardzo spójnym, wnikliwym i szerokim, przemyśleń prawie wszystkich autorów i polskich mistyczek oraz mistyków omawianych wieków. Jest obrazem treści bogatej literatury teologicznej i duchowości wybitnych polskich jednostek badanego okresu. Dlatego stanowi pierwsze tego typu opracowanie w Polsce, wchodzące w zakres zaplanowanej „trylogii” 1000-lecia polskiej duchowości, jako drugi tom. Innymi słowy, jest to pionierskie i cenne studium, o niepodważalnej wartości dla naukowców i wszystkich tych, którzy w przyszłości będą analizować dzieje teologii i dzieje polskiej duchowości katolickiej.

Bogata literaturę źródłową Autor ujął w 38 rozdziałach. Ta wielka liczba jednostek metodologicznych nie przygniata obfitej treści merytorycznej. Przeciwnie, proporcje widoczne w tej książce obrazują wielkość, rangę twórczą oraz zasięg oddziaływania prezentowanej myśli danego teologa czy mistyka XVIII i XIX wieku. Jeżeli czytelnik tak odczyta tę dysertację, wtedy będzie mógł wyrobić sobie sąd, który nie powinien przystawać do żadnego ze stereotypów negatywnej oceny o tym okresie historii, ale rzuci światło na polskie realia historyczno-teologiczne w zgodzie z rzeczywistością. Jest to bowiem próba uchwycenia czegoś, co z istoty rzeczy dla pisarza nieuchwytnie: działania Ducha Świętego w historii narodu. I chociaż nie sposób przeniknąć duchowej rzeczywistości sacrum, można jednak odkryć jego owocowanie w literaturze teologiczno-ascetycznej, literaturze mistycznej, w mistycznym doświadczeniu Boga w życiu religijnym danego człowieka. Dlatego wątek przewodni tej książki jest przeto utkany z długiego szeregu nauki polskich teologów, mistyków i świętych. I pośrednio zarysowuje także obraz życia duchowego danej epoki i jakby w to życie codzienne wprowadza. Byłoby krzywdzące i niewdzięczne dla włożonego trudu Autora w celu znalezienia ciągłości i chronologii dziejów duchowości, gdyby streścić w kilkunastu zdaniach bogatą i uporządkowaną systematycznie w 38 rozdziałach treść książki. Z drugiej strony, dokładniejsze opisanie przedstawionej treści w pracy wybiegałoby szeroko poza ramy pisanej recenzji. Najlepszą ocenę rozprawy uczynią sami czytelnicy zapoznający się z jej treścią. Dlatego pozwolę więc sobie na relację i ocenę treści tej pozycji naukowej w formie zwartej, opierając się na pewnych jakby blokach tematycznych. Pierwszy blok stanowi opis społeczno-religijnej sytuacji Polski w XVIII i XIX wieku zarówno od strony ujemnej jak i bogactwa życia duchowego (s. 7-19). Drugi - omawia kult Serca Jezusowego i jego wartości duchowe w świetle wypowiedzi polskich teologów tegoż wieku (s. 20-71). Autor zaznacza, że teologowie „bardzo bogato jak na owe czasy, przedstawiali przedmiot i racje kultu Jezusowego Serca” (s. 70). Również w sposób teologiczny ukazywali oni podstawy nauki o kulcie Serca Bożego, opierając się przede wszystkim na tekstach skrypturystycznych i patrystycznych. Trzecim najobszerniejszym blokiem w tej pracy jest prezentacja poglądów poszczególnych przedstawicieli tego okresu: abpa M. Popławskiego; przedstawicieli szkoły franciszkańskiej: A. Węgrzynowicza OFM, bł. R. Chylińskiego OFM, F. Jaroszwicza OFM Ref, F. Przyłęckiego OFM, szkoły ignacjańskiej: A. Świrczyńskiego, J. Kobielskiego, J. K. Chojeckiego, S. M. Wicherta, M. Morawskiego; szkoły zmartwychwstańczej: B. Jańskiego, P. Semenki - twórcy szkoły zmartwychwstańczej, H. Kajsiewicza, P. Smolikowskiego; marianina - K. Wyszyńskiego; paulina - B. Meressa; pijara - P. Wiązkiewicza, karmelity - M. Rubczyńskiego, bł. R. Kalinowskiego; misjonarza - A. Pohla; kapucyna - bł. H. Koźmińskiego - twórcy szkoły honorackiej; księży diecezjalnych: Z. Gorazdowskiego, B. Markiewicza - założyciela michalitów, abp. Z. Felińskiego; przedstawicieli ludzi świeckich: R. Traugutta, E. Bojanowskiego, A. Chmielowskiego, bł. M. Truszkowskiej - założycielki felicjanek, J. i C. Borzęckich - założycielek zmartwychwstańek, bł. M. Siedliskiej - założycielki nazaretanek; przedstawicielek przeżyć mistycznych: T. Raczyńskiej, C. Działyńskiej, bł. M. Darowskiej - założycielki niepokalanek, W. Malczewskiej oraz K. Białeckiej - założycielki dominikanek (s. 72 - 391).

Ostatnim blokiem pracy są istniejące nurty w teologii życia duchowego w końcu XIX i w początkach XX wieku (s. 392 - 407). Są to: nurt chrystocentryczno - maryjny,

mistyczno-kontemplacyjny i ascetyczno-aretologiczny. Oczywiście Autor zaznacza, że ukazane w rozprawie nurty nie wyczerpują bogatej problematyki życia duchowego prezentowanego okresu. Oprócz nich należałoby wskazać jeszcze na nurt biblijno-liturgiczny i eklezjalny (s. 407).

Ogólnie można powiedzieć, że polscy teologowie ascetyczno - mistyczni i mistycy ubogacili dorobek szkół duchowości wieków ubiegłych, wnosząc do nich wiele nowych elementów. Również niektórzy z nich stworzyli polską szkołę duchowości: P. Semenenko - zmartwychwstańczą i bł. H. Koźmiński - honoracką.

Treść badań jest przedstawiona w książce ciekawie i poważnie. Budzą też zaufanie omówione poglądy nie tylko znanych postaci jak: E. Bojanowski, B. Jański, P. Semenenko, P. Smolikowski, H. Kajsiewicz, B. Markiewicz, Z. Feliński, M. Morawski itd., ale przede wszystkim mniej popularnych, czy po raz pierwszy odkrytych jak: A. Świrczyński, J. Kobielski, M. Wichert, Z. Gorazdowski i inni. Trzeba też zauważyć, że niezwykle przekonująca i wręcz piękna jest prezentacja poglądów przedstawicieli szkoły zmartwychwstańczej, ignacjańskiej i franciszkańskiej oraz wyjątkowo dobrze opracowane rozdziały o kulcie Serca Jezusowego (ss. 20-71) i o głównych nurtach w teologii życia duchowego.

Praca ks. prof. dr hab. J. Misiurka - jak już zaznaczyłem - jest bezcennym opracowaniem na rynku naukowym naszego kraju. Widzimy wyraźnie przeogromny trud Autora, któremu udaje się przebrnąć przez całą masę nieznaną źródeł i świadectw życia duchowo - mistycznego w Polsce oraz sięgnąć na nowo do nie podejmowanych przez wieki opracowań. Świadomy braku tych badań w dziedzinie polskiej teologii duchowości, podejmuje syntezę przemyśleń wyłaniających się na tle historycznych źródeł. Wymagało to wielu poszukiwań po bibliotekach i archiwach zakonnych (często zaniedbanych) oraz długotrwałych badań.

Jest to więc bardzo dobra książka, wnikliwa i przystępna, bardzo ważna dziś, aby poznać duchowość katolicką polskiego narodu, a także teologię duchowości uprawianą przez polskich teologów danego okresu. Dlatego książka ta może pobudzać do podejmowania refleksji i badań nad zagadnieniami życia duchowego wiernych żyjących na polskich ziemiach. Ukazuje też doniosłość tych zagadnień w życiu wewnętrznym człowieka. Na pewno spełni ważną rolę inspirowania środowisk teologicznych i religijnych w Polsce, a także na gruncie europejskim. Ponieważ Europa Zachodnia, również i Wschodnia nie zna wystarczająco polskiej historii duchowości. W całości jest to pozycja oryginalna, twórcza i zarazem krytyczna. Przebija w niej troska Autora o obiektywizm poglądów i ocen na tematy życia duchowego. Przy czym preambuła odczytania prawdy teologicznej jest dla niego zawsze kierunkiem przewodnim. Jednocześnie ukazuje erudycję Autora i wielkie jego umiłowanie badań teologiczno - historycznych, jako teologa i historyka.

Książkę ks. prof. dr hab. J. Misiurka można polecać nie tylko „zainteresowanym” osobom duchownym, ale każdemu czytelnikowi. Przede wszystkim trzeba ją zalecać studentom teologii świętej.

Ks. Stanisław Urbański